

Mirostawa Marks, Katarzyna Bukowska
AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO WE WROCŁAWIU

SPECYFIKA UPRAWIANEJ DYSCYPLINY SPORTU A OSOBOWOŚĆ GIMNASTYKÓW

ABSTRACT

Specificity of the practiced sport vs. personality of competitive gymnasts

Gymnastics, in addition to high technical abilities and agility, requires a very specific psychological predisposition. Which personality traits enhance the success of a competitive gymnast? Among other traits, one might consider the ability to make a good impression, mental fortitude, being psychologically well-balanced, and self-control. Are these traits different in competitive gymnasts compared to individuals who practice sports disciplines in non-competitive ways? The paper compares the personalities of the competitive gymnasts. The control group consisted of people who were non-competitive. Gender was considered as a variable in the analysis. The research was conducted on students of the University School of Physical Education in Wrocław. Personality profiles were determined using H.J. Eysenck's Maudsley Personality Inventory, in a Polish adaptation made by Choynowski, developed methodologically by Stawowska. The Inventory includes the following scales: extraversion, neuroticism, and a lie scale. By combining the scales of extraversion and neuroticism, particular types of personality are determined. The analysis showed that competitive gymnasts scored statistically significantly higher values on the lie scale than the students who only practiced recreational sports. The average for both groups is, however, within the norm. As regards the scales of extraversion and neuroticism, no statistically significant differences were found. In the gymnasts groups the most frequently observed personality types were ambivert 2 and extravert. The study involved 92 students of the University School of Physical Education in Wrocław: 58 women and 34 men; of which 42 were competitive gymnasts and 50 practiced recreational sports.

Key words: gymnasts, extraversion, neuroticism, lie, personality type

WPROWADZENIE

Osobowość zawodnika to pojęcie w równej mierze bogate, co kontrowersyjne. Jak wskazuje Wlazło, „Twierdzi się nawet, że więcej jest definicji tego terminu, niż autorów piszących o osobowości” [1, s. 40]. W pracy skoncentrowano się na charakterystyce profilu osobowości gimnastyków według wybranej koncepcji Eysencka [2]. W wersji tej osobowość opisana jest w dwóch podstawowych wymiarach, charakteryzowanych dwubiegunowo jako: ekstrawersja–introwersja oraz neurotyczność–zrównowazenie emocjonalne. Dodatkowo uwzględniono również tzw. skalę kłamstwa, interpretowaną jako tendencję do prezentowania aprobowanego społecznie wizerunku własnej osoby. Jak sugeruje Strelau [3, 4], koncepcja ta prezentowana jest w literaturze jako

przykład biologicznie zorientowanej osobowości cech.

Pomimo istnienia uniwersalnych standardów sytuacji sportowca, współczesne psychologiczne badania osobowości koncentrują się na uwzględnieniu specyfiki uprawianej dyscypliny sportowej. Pozornie tożsame elementy sytuacji sportowej mogą być odmiennie spostrzegane przez zawodników rozmaitych dyscyplin sportowych. Jakie cechy osobowości charakteryzują więc zawodników uprawiających wyczynowo gimnastykę? Warto zwrócić na początku uwagę na tezę Eysencka i wsp. [5], zakładającą, że zawodnicy introwertywni (którzy mają chronicznie wyższy poziom pobudzenia korowego i cechują się niską towarzyskością) preferują i dobrze funkcjonują w sportach indywidualnych oraz wymagających skupienia na własnym programie czyn-

ności. Zawodnicy ekstrawertywni (cechujący się nastawieniem do świata zewnętrznego i stosunkowo niską wrażliwością) dobrze natomiast funkcjonują w sportach zespołowych. Czy zatem gimnastycy introwertywni będą lepiej funkcjonować niż ekstrawertywni? Pomimo pewnej spójności teoretycznej powyższej tezy, nie znalazła ona jednoznacznego potwierdzenia w rozmaitych badaniach empirycznych, a także w niniejszej pracy. W obszernych badaniach psychologów czeskich, obejmujących 27 dyscyplin sportowych [6], analiza cech osobowości według Eysencka wykazała, że najbardziej ekstrawertywni byli przedstawiciele dyscyplin o charakterze estetyczno-koordynacyjnym (m.in. łyżwiarstwo figurowe, gimnastyka). Te dyscypliny według autorów są wysoko stymulujące, ponadto zostały określone jako dyscypliny „ekshibicjonistyczne”, szczególnie odpowiadające naturze ekstrawertyka. W odniesieniu do neurotyczności rozumianej jako wrażliwość i chwiejność emocjonalna, można by natomiast przypuszczać, że cecha ta może towarzyszyć zawodnikom gimnastyki. Dyscyplina ta wymaga dużej wrażliwości na bodźce zewnętrzne i wewnętrzne, jak też bogatej wyobraźni i intuicji. W badaniach Vanka i wsp. [6] wykazano, że najwyższy poziom wrażliwości, „kobiecości” prezentują lekkoatleci i przedstawiciele dyscyplin estetyczno-koordynacyjnych. Jak sugerują autorzy, dyscypliny te, w większości wymagające precyzji czynności ruchowych, związane są ze szczególną troską o stan zdrowia, przybierającą często specyficzną formę hipochondrii. Jednocześnie jednak, w dyscyplinach tych wymaga się od zawodnika dużej odporności emocjonalnej, zdolności prezentowania perfekcyjnego technicznie i estetycznie programu w obecności publiczności i jurorów. Zgodnie z efektem facylitacji społecznej, interpretowanej jako wpływ fizycznej obecności innych ludzi na poziom działania jednostek [7], w odniesieniu do różnych kategorii dyscyplin sportowych można przypuszczać, że ich specyfika będzie sprzyjać podniesieniu efektywności w sytuacji ekspozycji społecznej albo wywoływać będzie efekt dokładnie odwrotny. Wśród dyscyplin sportowych Szmajke i Do-

liński [8] proponują wyróżnienie dyscyplin „facylitatywnych” i „niefacylitatywnych”. W dyscyplinach „facylitatywnych” reakcje motoryczne są stosunkowo proste i powtarzalne, a obecność publiczności czy jurorów ułatwia zawodnikowi osiągnięcie celu. Gimnastyka czy jazda figurowa na łyżwach należą do sportów „niefacylitatywnych”. Sytuacja startowa wymaga od zawodnika wykonywania złożonych sekwencji ruchowych, w rezultacie publiczność nie sprzyja efektywności działań zawodnika, który zwykle – ze względu na poziom pobudzenia – nie może w pełni zaprezentować tego, co osiągał na treningach. Czy zawodnicy trenujący gimnastykę są więc introwertywni i wrażliwi czy raczej ekstrawertywni i „śmia-li”? Czy są „kapryśni” i neurotyczni czy raczej konsekwentni w reakcjach i zrównoważeni? Próbę skonstruowania ich charakterystyki podjęto w przedstawionej pracy.

CEL BADAŃ

Celem badań było rozpoznanie cech i typów osobowości zawodników trenujących gimnastykę według teorii psychologicznej Eysencka [2] z uwzględnieniem specyfiki uprawianego sportu.

Pytania badawcze:

1. Czy studenci uprawiający gimnastykę różnią się pod względem neurotyczności, ekstrawersji i kłamstwa od studentów nieuprawiających sportu?
2. Jaki jest poziom neurotyczności, ekstrawersji i kłamstwa gimnastyków oraz studentów nieuprawiających sportu w odniesieniu do norm populacyjnych?
3. Czy zawodnicy trenujący gimnastykę różnią się typem osobowości od studentów nieuprawiających sportu?

W analizie uwzględniono zmienną płci.

W odniesieniu do norm populacyjnych wyniki stenowe interpretowane były następująco: jako wyniki niskie przyjęto rezultaty w granicach 1–4 stenów, jako wyniki wysokie – rezultaty w granicach 7–10 stenów. Wyniki w przedziale 5–6 stenów to wyniki przeciętne.

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Badaniami objęto 92 osoby, kobiety i mężczyźni, studentów AWF, w tym 42 osoby trenujące wyczynowo gimnastykę oraz 50 osób nietrenujących sportu wyczynowo. Szczegółowe zestawienie zawarto w tab. 1.

Tab. 1. Liczebność badanej grupy

Grupa	Płeć		
	kobiety	mężczyźni	razem
Gimnastycy	24	18	42
Nietrenujący	34	16	50
Razem	58	34	92

Osoby badane mieściły się w przedziale wiekowym od 19 do 24 lat. Wśród osób trenujących gimnastykę znajdowali się przedstawiciele gimnastyki sportowej, gimnastyki artystycznej i akrobatyki sportowej. Staż zawodniczy badanych zawodników mieścił się w przedziale od 3 do 13 lat.

W pracy zastosowano procedurę *ex post facto*, wyniki opracowano pod względem statystycznym stosując test *t* dla prób niezależnych, analizę jednoczynnikową ANOVA, test NIR Fishera oraz test różnic między wskaźnikami struktury – przy użyciu programu statystycznego Statistica 6.0. Testowanie uznano za statystycznie istotne, gdy $p \leq 0,05$.

W celu diagnozy osobowości wykorzystano Inwentarz Osobowości Eysencka (Maudsley Personality Inventory) [2], w polskiej adaptacji Choynowskiego [9], w opracowaniu metodologicznym Stawowskiej [10]. Inwentarz zawiera skale: ekstrawersji, neurotyczności oraz skalę kłamstwa. Ponadto konfiguracja skal ekstrawersji i neurotyczności pozwala wyróżnić określone typy osobowości. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę wymienionych wymiarów osobowości.

Ekstrawersja w przeciwieństwie do introwersji to wymiar osobowości wyrażający nastawienie do świata zewnętrznego, zmienne reakcje interpersonalne, niską wrażliwość społeczną, tendencję do poznawania tego, co nowe, lepsze radzenie sobie ze stresem. Złożona jest z takich czynników, jak

towarzyskość, żywość, aktywność, asertywność i poszukiwanie doznań. U biologicznych podstaw ekstrawersji i introwersji wyróżnić można dwa hipotetyczne konstrukty – proces hamowania i pobudzenia. Jak sugeruje Strelau [4], zgodnie z teorią hamowania jednostki różnią się pod względem szybkości i siły, z jaką pojawiają się u nich pobudzenie i hamowanie, oraz pod względem szybkości, z jaką hamowanie zanika. Osoby, u których potencjał pobudzeniowy tworzy się szybko i z dużą siłą, a hamowanie reaktywne pojawia się wolno i szybko zanika, mają predyspozycję do introwertywnych zachowań, dla ekstrawertyków zaś wzorzec jest przeciwny.

Neurotyczność (*versus* zrównoważenie emocjonalne) rozumiana jest jako dyspozycja wyrażająca się w chwiejności i wrażliwości emocjonalnej, związanej z niską odpornością na działanie stresu [2]. Jak sugeruje Wlazło, „[...] u jednostek o wysokim poziomie neurotyzmu zmienia się nastroj zarówno pod wpływem oddziaływania różnorodnych bodźców, jak i bez wyraźnej, widocznej przyczyny” [1, s. 87].

Kłamstwo stanowi wymiar kontrolny, wyraża poziom tendencji do prezentowania aprobowanego społecznie wizerunku własnej osoby, w ogólnej interpretacji zbliża się do potrzeby aprobaty społecznej.

Podstawą diagnozy typów osobowości zgodnie z koncepcją Eysencka, według propozycji Stawowskiej [10], jest relacja między dwoma wymiarami osobowości: neurotycznością *versus* zrównoważeniem emocjonalnym i ekstrawersją *versus* introwersją. Zaproponowana typologia opiera się na konstrukcji Inwentarza MPI w adaptacji Choynowskiego [9]. Na podstawie wspomnianej koncepcji wyróżniono w pracy następujące typy osobowości:

- osobnik w tzw. normie psychicznej (ambiwertek 1) – jest typem dobrze przystosowanym do otoczenia, charakteryzuje się przeciętną neurotycznością oraz przeciętnym lub nieco wyższym od przeciętnej poziomem ekstrawersji;
- osobnik „najlepiej przystosowany” (ambiwertek 2) – charakteryzuje się niską neurotycznością oraz przecięt-

nym lub nieco wyższym od przeciętnej poziomem ekstrawersji;

- ekstrawertyk – jest typem o niskiej lub przeciętnej neurotyczności i wysokiej ekstrawersji;
- introwertyk – charakteryzuje się niską lub przeciętną neurotycznością oraz niską ekstrawersją;
- neurotyk – zgodnie z definicją, charakteryzuje się wysokimi wynikami w skali neurotyczności oraz przeciętnym lub nieco wyższym od przeciętnej poziomem ekstrawersji;
- psychopata – jest typem osobowości charakteryzującym się wysoką neurotycznością i ekstrawersją;
- psychastenik – charakteryzuje się wysoką neurotycznością i niską ekstrawersją.

WYNIKI

W wyniku analizy neurotyczności stwierdzono, że zawodnicy trenujący gimnastykę prezentują wyższy poziom badanej cechy niż studenci nietrenujący. Należy jednak zaznaczyć, że różnica ta nie jest statystycznie istotna ($p = 0,911$). W odniesieniu do norm stenowych wykazano, że średnia dla obu grup kształtuje się na poziomie poni-

żej przeciętnej (4 steny). Szczegółowe dane przedstawiono w tab. 2.

Przy uwzględnieniu zmiennej płci zaobserwowano, że najwyższy poziom neurotyczności prezentują kobiety gimnastyczki, następnie kobiety nietrenujące, w dalszej kolejności mężczyźni nietrenujący, najniższy natomiast mężczyźni gimnastycy. Należy ponadto nadmienić, że w wymiarze badanej cechy obie grupy kobiet różnią się statystycznie istotnie od obu grup męskich. W odniesieniu do norm stenowych wykazano, że średnia dla kobiet gimnastyczek i kobiet nietrenujących kształtuje się w granicach normy (5 stenów), zaś dla obu grup męskich – poniżej przeciętnej (4 steny). Wyniki zawarto w tab. 3.

W wyniku analizy ekstrawersji stwierdzono, że zawodnicy trenujący gimnastykę prezentują wyższy poziom badanej cechy w porównaniu ze studentami nietrenującymi. Należy jednak zaznaczyć, że różnica ta nie jest statystycznie istotna ($p = 0,313$). W odniesieniu do norm stenowych wykazano, że średnia dla obu grup kształtuje się na poziomie powyżej przeciętnej (7 stenów). Szczegółowe dane przedstawiono w tab. 4.

Przy uwzględnieniu zmiennej płci wykazano, że najwyższy poziom ekstrawersji prezentują mężczyźni nietrenujący, następnie kobiety nietrenujące, w dalszej kolejności

Tab. 2. Neurotyczność ($p = 0,911$, $t = 0,123$)

Grupa	Liczba przypadków	$\bar{x}$ /wynik stenowy	sd
Gimnastycy	42	20,71 / 4	10,98
Nietrenujący	50	20,46 / 4	10,28

Tab. 4. Ekstrawersja ($p = 0,313$, $t = 1,012$)

Grupa	Liczba przypadków	$\bar{x}$ /wynik stenowy	sd
Gimnastycy	42	32,40 / 7	9,55
Nietrenujący	50	34,18 / 7	7,29

Tab. 3. Neurotyczność – zestawienie średnich/wyników stenowych z uwzględnieniem płci (brak wspólnych znaków w sygnaturze oznacza istotną różnicę między średnimi, np. a i b)

Płeć	Grupa	Lp.	(1)	(2)	(3)	(4)
			25,58/5 b	22,53/5 b	14,22/4 a	16,06/4 a
Kobiety	gimnastyczki	(1)	×	0,241	0,000*	0,001*
	nietrenujące	(2)	0,241	×	0,000*	0,031*
Mężczyźni	gimnastycy	(3)	0,000*	0,000*	×	0,582
	nietrenujący	(4)	0,001*	0,031*	0,582	×

* obserwacja statystycznie istotna ($p \leq 0,05$)

Tab. 5. Ekstrawersja – zestawienie średnich wyników stenowych z uwzględnieniem płci (tożsame sygnatury, np. a i a, oznaczają brak istotnych różnic między średnimi)

Płeć	Grupa	Lp.	(1) 33,66/7 a	(2) 34,12/7 a	(3) 30,72/6 a	(4) 34,31/7 a
Kobiety	gimnastyczki	(1)	×	0,842	0,262	0,813
	nietreningujące	(2)	0,842	×	0,171	0,943
Mężczyźni	gimnastycy	(3)	0,262	0,171	×	0,222
	nietreningujący	(4)	0,813	0,943	0,222	×

Tab. 6. Kłamstwo ($p = 0,031^*$, $t = 2,214$)

Grupa	Liczba przypadków	$\bar{x}$ /wynik stenowy	sd
Gimnastycy	42	10,67 / 6	4,55
Nietreningujący	50	8,60 / 6	4,39

* różnica statystycznie istotna

kobiety gimnastyczki, najniższy natomiast mężczyźni gimnastycy. Należy ponadto nadmienić, że w wymiarze badanej cechy różnice między wszystkimi grupami nie są statystycznie istotne. W odniesieniu do norm stenowych stwierdzono, że średnia dla mężczyzn gimnastyków kształtuje się w granicach normy (6 stenów), zaś dla pozostałych grup na poziomie powyżej przeciętnej (7 stenów). Wyniki zestawiono w tab. 5.

W wyniku analizy skali kłamstwa zaobserwowano, że zawodnicy trenujący gimnastykę prezentują wyższy poziom badanej cechy w porównaniu ze studentami nietreningującymi. Należy zaznaczyć, że różnica ta jest statystycznie istotna ($p = 0,031$). W odniesieniu do norm stenowych wykazano, że średnia dla obu grup kształtuje się w gra-

nicach normy (6 stenów). Szczegółowe dane przedstawiono w tab. 6.

Przy uwzględnieniu zmiennej płci zauważono, że najwyższy poziom kłamstwa prezentują mężczyźni gimnastycy, następnie kobiety gimnastyczki, w dalszej kolejności kobiety nietreningujące, najniższy natomiast mężczyźni nietreningujący. Należy ponadto nadmienić, że w wymiarze badanej cechy mężczyźni gimnastycy różnią się statystycznie istotnie od grupy kobiet i mężczyzn nietreningujących ($p = 0,033^*$, $p = 0,011^*$). W odniesieniu do norm stenowych odnotowano, że średnia dla wszystkich grup kształtuje się w granicach normy (5–6 stenów). Wyniki zamieszczono w tab. 7.

W zakresie liczebności poszczególnych typów osobowości między badaną grupą zawodników gimnastyki i studentów nietreningujących nie wykazano różnic statystycznie istotnych. Rozkłady typów osobowości (norma psychiczna, najlepiej przystosowany, ekstrawertyk, introwertyk, neurotyk, psychopata, psychastenik) wśród gimnastyków i nietreningujących studentów AWF wykazują ogólnie podobne tendencje w przypadku ty-

Tab. 7. Kłamstwo – zestawienie średnich wyników stenowych z uwzględnieniem płci (brak wspólnych znaków w sygnaturze oznacza istotną różnicę między średnimi, np. a i b)

Płeć	Grupa	Lp.	(1) 9,87/6 ab	(2) 8,91/5 a	(3) 11,72/6 b	(4) 7,94/5 a
Kobiety	gimnastyczki	(1)	×	0,421	0,192	0,182
	nietreningujące	(2)	0,421	×	0,033*	0,472
Mężczyźni	gimnastycy	(3)	0,192	0,033*	×	0,011*
	nietreningujący	(4)	0,182	0,472	0,011*	×

* obserwacja statystycznie istotna ($p \leq 0,05$)

Tab. 8. Liczebność (%) i prawdopodobieństwo testowe (p) dla określonych typów osobowości (kobiety i mężczyźni łącznie)

Grupa	Typ osobowości						
	norma psychiczna	najlepiej przystosowani	ekstrawertycy	introwertycy	neurotycy	psychopaci	psychastenicy
Gimnastycy (%)	10	36	26	14	5	7	2
Nietrenujący (%)	18	36	32	8	4	2	0
p	0,222	1,000	0,531	0,363	0,822	0,241	0,482

Tab. 9. Liczebność (%) i prawdopodobieństwo testowe (p) dla określonych typów osobowości (kobiety)

Grupa	Typ osobowości						
	norma psychiczna	najlepiej przystosowani	ekstrawertycy	introwertycy	neurotycy	psychopaci	psychastenicy
Gimnastyczki (%)	8	21	33	13	9	12	4
Nietrenujące (%)	18	35	29	9	6	3	0
p	0,281	0,250	0,752	0,711	0,770	0,182	0,563

Tab. 10. Liczebność (%) i prawdopodobieństwo testowe (p) dla określonych typów osobowości (mężczyźni)

Grupa	Typ osobowości						
	norma psychiczna	najlepiej przystosowani	ekstrawertycy	introwertycy	neurotycy	psychopaci	psychastenicy
Gimnastycy (%)	11	55	17	17	0	0	0
Nietrenujący (%)	19	38	37	6	0	0	0
p	0,522	0,301	0,201	0,330	1,000	1,000	1,000

pów najbardziej licznych. W obu badanych grupach najliczniejszy jest typ najlepiej przystosowany (36%) oraz typ ekstrawertyka (26%, 32%). W przypadku typów najmniej licznych rozkład w obu grupach jest zróżnicowany. Szczegółowe zestawienie wyników przedstawiono w tab. 8.

Przy uwzględnieniu zmiennej płci uzyskano podobne wyniki. W grupie kobiet w zakresie liczebności poszczególnych typów osobowości między badaną grupą za-

wodniczek gimnastyki i studentek nietrenujących nie wykazano różnic statystycznie istotnych. Szczegółowe zestawienie wyników przedstawiono w tab. 9.

Również w grupie mężczyzn w zakresie liczebności poszczególnych typów osobowości między badaną grupą zawodników gimnastyki i studentów nietrenujących nie wykazano różnic statystycznie istotnych. Szczegółowe zestawienie wyników podano w tab. 10.

DYSKUSJA

W wynikach przeprowadzonych badań zawodnicy trenujący gimnastykę prezentują się jako osoby o tendencjach ekstrawertywnych (ekstrawersja powyżej przeciętnej) oraz jako osoby zrównoważone emocjonalnie (neurotyczność poniżej przeciętnej). Ponadto wykazano, że w badanej grupie sportowców dominującym typem osobowości jest typ najlepiej przystosowany (ambiwersyjny 2) oraz ekstrawertyk. Rezultaty uzyskane dla badanej grupy zawodników nie różniły się jednak statystycznie istotnie od wyników studentów nietrenujących wyczynowo. Studenci AWF są grupą specyficzną – nawet jeśli nie zajmują się sportem wyczynowo, to zwykle specyfika studiów związana z intensywną aktywnością fizyczną wymaga od nich odporności emocjonalnej, radzenia sobie ze stresem w sytuacji ekspozycji społecznej (cechy charakterystyczne dla ekstrawersji) oraz zrównoważenia emocjonalnego i konsekwencji w działaniu. Tak więc portret psychologiczny zawodników trenujących gimnastykę prawdopodobnie byłby bardziej wyrazisty, gdyby grupę porównawczą stanowili studenci innych uczelni lub losowo dobrana grupa populacyjna w podobnym przedziale wiekowym.

Ponadto na uwagę zasługują wyniki uzyskane w skali kłamstwa. Wykazano mianowicie, że zawodnicy trenujący gimnastykę prezentują istotnie wyższy poziom badanej cechy niż studenci nietrenujący. Przy uwzględnieniu zmiennej płci okazało się, że efekt ten jest widoczny głównie w grupie mężczyzn. To właśnie mężczyźni gimnastycy prezentują istotnie statystycznie wyższy poziom badanej cechy w porównaniu z grupą kobiet i mężczyzn nietrenujących. W koncepcji Eysencka kłamstwo wyraża poziom tendencji do prezentowania aprobowanego społecznie wizerunku własnej osoby, w ogólnej interpretacji jest bliskie potrzebie aprobaty społecznej. Crowne i Marlowe [11, 12] definiują aprobatę społeczną jako pragnienie akceptacji ze strony innych ludzi i wynikającą stąd gotowość do zachowania się w sposób aprobowany społecznie. Według Drwala [13], skale aprobaty społecznej służą głównie diagnozowaniu indywidualnych różnic w nasi-

leniu aprobaty społecznej i związanej z tym podatności na wpływ otoczenia społecznego oraz skłonności do obronnego zaprzeczania posiadania niepożądanych cech. Można przypuszczać, że w gimnastyce i akrobatyce poziom sportowych rekordów jest tak wysoki, że stawianym wymaganiom mogą sprostać tylko nieliczni – a i oni w swoim czasie płacą cenę za adaptację do wyczynu na wysokim poziomie. W rozważaniach na temat psychospołecznych skutków uprawiania sportu wyczynowego Szmajke i Doliński [14] poddają dyskusji klasyczny, Coubertinowski mit sportu jako „szlachetnej rywalizacji”, wskazując m.in., że rywalizacja sportowa prowadzi do wzrostu koncentracji na sobie i do egocentryzmu. W konsekwencji tego zjawiska człowiek staje się mało wrażliwy na potrzeby innych ludzi, traktując ich w znacznym stopniu instrumentalnie. Efektem rywalizacji jest tendencja do przypisywania negatywnych cech przeciwnikom, a także oczekiwanie akceptacji i podziwu ze strony swoich zwolenników. Jednocześnie, jak sugerują autorzy, „[...] większość sportowców pokazuje w wywiadach i innych wypowiedziach twarz gentlemiana z kurtuzą wyrażającego się o przeciwniku [...]”. Prawdopodobnie są to przejawy autoprezentacji, czyli kreowania obrazu siebie zgodnego z mitem sportu” [14, s. 205]. Zachowania takie, jak podkreślają autorzy, nieco paradoksalnie wskazują na pozytywny wpływ rywalizacji sportowej na sferę charakterologiczną zawodnika – dowodzą, że sport kształtuje umiejętność samokontroli własnych zachowań. Szmajke i Doliński [14] podkreślają, że współcześni gwiazdorzysportu wyczynowego stają się coraz bardziej zależni od czynników zewnętrznych. Poddawani rygorystycznej kontroli trenerów, „prowadzeni za rękę” przez lekarzy, terapeutów i psychologów, a także menedżerów i sponsorów, stają się coraz bardziej podatni na sterowanie zewnętrzne.

PODSUMOWANIE

1. Gimnastycy nie różnią się od studentów nieuprawiających sportu pod względem takich cech osobowości, jak neurotyczność

i ekstrawersja. Średnia wartość neurotyczności gimnastyków jest poniżej przeciętnej, zaś ekstrawersji – na poziomie podwyższonym.

2. W wymiarze skali kłamstwa (tendencji do prezentowania aprobowanego społecznego wizerunku własnej osoby) gimnastyki wykazują się istotnie wyższą wartością tej cechy niż studenci nietreningujący.

3. Przy uwzględnieniu podziału osób badanych na pięć gimnastyki mężczyźni wykazują się istotnie wyższą wartością tej cechy niż studenci i studentki nieuprawiający sportu.

4. W grupie gimnastyków najliczniejszy jest typ najlepiej przystosowanego oraz typ ekstrawertyka. Podobnie jest wśród studentów nietreningujących.

Uogólniając, można uznać, że specyfika takiej dyscypliny sportowej, jaką jest gimnastyka, przyciąga osoby skoncentrowane na pozytywnej autoprezentacji społecznej albo też taką tendencję kształtuje lub wzmacnia, zależność ta jest zaś szczególnie wyraźna wśród mężczyzn.

BIBLIOGRAFIA

[1] Wlazło E., Osobowościowe i sytuacyjne determinanty celowego zachowania się człowieka w świetle badań psychologicznych, *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 1991, 25. [2] Eysenck H.J., The structure of human personality,

Methuen, London 1970. [3] Strelau J., Współczesne badania nad temperamentem: miejsce Regulacyjnej Teorii Temperamentu wśród innych koncepcji, [w:] Strelau J., Ciarkowska W., Nęcka E. (red.), Różnice indywidualne: możliwości i preferencje, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992, 13–29. [4] Strelau J., Osobowość jako zespół cech, [w:] Strelau J. (red.), *Psychologia*. T. 2, GWP, Gdańsk 2000, 525–560. [5] Eysenck H.J., Nias D.K.B., Cox D.N., *Personality and sport, Journal Advances in Behaviour Research and Therapy*, 1982, 4, 1–56. [6] Vanek M., Hosek V., Svoboda B., *Studie osobnosti ve sportu*, Universita Karlova, Praha 1974. [7] Aronson E., Wilson T.D., Akert R.T., *Psychologia społeczna: Serce i umysł*, Zysk i S-ka, Poznań 1997. [8] Szmajke A., Doliński D., *Psychologiczne reakcje na sytuację startową*, [w:] Tyszka T. (red.), *Psychologia i sport*, AWF, Warszawa 1991, 113–152. [9] Choynowski M., *Opracowanie polskiej adaptacji „Inwentarza Osobowości” (Maudsley Personality Inventory)*, Biuletyn Psychometryczny. T. 2, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968. [10] Stawowska L., *Rola zróżnicowania typologicznego w funkcjonowaniu jednostki. Studia i Monografie WSP w Opolu*, 1977, 52.

[11] Crowne D.P., Marlowe D., A new scale of social desirability independent of psychopathology, *Journal of Consulting Psychology*, 1960, 24, 349–354. [12] Crowne D.P., Marlowe D., *The approval motive: Studies in evaluative dependence*, Wiley, New York 1964. [13] Drwal R.Ł., *Adaptacja kwestionariuszy osobowości*, PWN, Warszawa 1975. [14] Szmajke A., Doliński D., *Dwie strony medalu: negatywne i pozytywne psychospołeczne skutki sportu*, [w:] Tyszka T. (red.), *Psychologia i sport*, AWF, Warszawa 1991, 202–228.